

Aino Katermaa

Verokarhu talonpojan ja porvarin kynsissä

Mitä tuleman pitää

Verotus on yleensä tulkittu vastenmieliseksi kohteelleen ja tuottoisaksi kerääjälleen. Asiaa voi kuitenkin lähestyä toisinkin: "raatajat rahan (eli veron) alaiset" eivät ole olleet niin sorrettuja kuin usein kuulee sanottavan. Onhan olemassa paljonkin näyttöä siitä kiinnostavasta toiseikasta, että veroja ei ole maksettu ajallaan tai kokonaan.

Verottaja, vekkuli **verokarhu**, tarkoittaa tässä esitelmässä ylipäätään veronkerääjää. Oli pa hän yksityinen veronvuokraaja tai tämän edustaja tai kruunun veronkerääjä tai oli pa "hän" pitäjän edusmies, hän on verokarhun asemassa, kun joutuu ulostekoja vaatimaan. Tämä karhuparka on siis nyt sympatiamme ja säälimmekin kohteena. Hän on joutunut moninkin keinoin patistamaan ja suorastaan pakottamaan velvollisuuksien täyttämiseen. Karhu parka on ponnistellut ja joskus onnistunut, joskus epäonnistunut. Helppoa ei senkään elämä ole ollut.

Käsiteltävän ajan rajaan 1600-luvusta 1800-luvulle. Tämä jakso voidaan nähdä yhtenäisenä sen kannalta, että veroja maksettiin hyvin **monenlaisina parseeleina**. Tämä merkitsee itse maksutapahtuman kannalta varsin paljon!

Vero tarkoittaa tässä esityksessä kaikkia **ulostekoja**, joita "raatajat rahan alaiset" joutuivat esivallalleen tekemään. Tällä tarkoitetaan siis kaikkia niitä suorituksia, joihin laki tai muu säädös velvoitti kaikkia alamaisia, ellei nimenomaan jotakuta ollut siitä vapautettu. Käsitellyssä ovat niin kirkolliset kuin kunnalliset ja valtiolliset verot. Niin yhteiset työsuoritukset kuin raha- ja tavaramaksut kuuluvat esitykseen. Verotuksen absoluuttiseen tai suhteelliseen ras-

kauteen tai verotaakan kasvuun tai pienenemiseen ei tässä sen sijaan puututa lainkaan. Kaikkia verotapauksia käsitellään samanlaisina tapahtumina.

Verojen ryhmään ei nyt kuitenkaan lueta niitä *kertamaksuja*, joita jostain yksittäisestä toimesta maksettiin. Mukaan ei siis oteta esimerkiksi hautauksesta tai virallisesta asiakirjasta perittyä maksua.

Esityksen ulkopuolelle jätetään myös *palkkatilat*. Monissa valtakunnan viroissa palvelemisesta osoitettiin palkaksi jokin tietty tila. Viran haltija joko itse asui ja viljeli tilaa tai sitä hoiti vuokraaja, joka maksoi tuotosta sovittun osan viranhaltijalle. Jos virka oli merkittävä, saattoi palkkaetuihin kuulua montakin tilaa. Tuoton piti olla kohtuullisessa suhteessa viran arvokkuuteen.

Palkkatiloja oli niin kirkonmiehillä kuin upseereillakin. Viljelijän kannalta kysymys oli suunnilleen samasta asiasta kuin talonpoikaisinkin tai aatelisten maan vuokraamisessa. Isäntä tai hänen paikallinen edustajansa vaikutti hyvin paljon todellisiin oloihin.

Verovelvolliset, eli esityksen *sankarit*, jae-taan kahteen ryhmään, talonpoikiin ja porvareihin. Tämä on välttämätöntä, koska verovelvollisuus oli erilainen maaseudulla ja kaupungeissa. Maaseudun väkeä nimitetään tässä talonpojiksi, vaikka maaseudulla asui myös muita. Kaupunkilaisia sanotaan porvareiksi samalla tavalla yksinkertaistaen. Tällä ei väitetä, että kaikki kaupunkilaiset olisivat porvareita – nimityksellä vain yksinkertaistetaan sanontaa. Kaupungeissa asui myös muita, esim. käsityöläisiä ilman porvarioikeuksia, ja heitä käsitel-

lään tämän saman termin alla. Kaikki nämä rälssin ulkopuoliset ihmiset ovat siis mukana.

Esitykseen otetaan mukaan **kaikki saavat yhteisöt**. Tämä tarkoittaa sitä, että käsittelyssä on tapauksia, joissa veroja saavana osapuolena on kirkko, kruunu tai paikallisyhteisö, pitäjä tai kunta.

Kirkon saamisten kiertoa

Kirkkoinstituutio oli veroja saavana osapuolena kahdella tavalla.

Seurakuntalaisten oli maksettava kirkkoherralle tai muulle papille "elatusapua". Palkkatilaa ei aina pidetty riittävänä, joten lisää oli maksettava. Pappi saattoi itse kiertää kerran tai kaksi vuodessa seurakunnassaan näitä saamisiaan keräämässä. Aina matka ei varmasti ollut miellyttävä, kun verovelvolliset vastustelivat.

Seurakuntalaisten oli myös pidettävä kirkkorakennus ja pappila asianmukaisessa kunnoss. Tätä velvollisuutta valvottiin katselmuksilla. Hyvin usein havaittiin puutteita. Niiden korjaamiseen verovelvolliset olivat ehkä vieläkin haluttomampia.

Hämeenlinnan kaupungin pappilan korjaamisesta riideltiin ankarasti.¹ Isonvihan jälkeen pappila oli jopa niin huonossa kunnossa, että **rovastintarkastuksessa 25.1. 1732** sen katsottiin olevan **hengenvaarallinen**, vaikka joitain korjauksia oli edellisen katselmuksen jälkeen jo yritetty tehdä. Pappi perheineen joutui asumaan siksi muualla. – Tosin on syytä suhtautua varovasti sanaan "hengenvaarallinen", olihan ajan puheenparsi yleisesti varsin värikästä.²

Karvian kappelin asukkaat valittivat edustajansa talonpoika Anders Skantzin ja kauppias Zimmermannin välityksellä vuonna 1835, että heidän oli mahdotonta osallistua entiseen tapaan **emäkirkon eli Ikaalisten kirkon** kunnossapitoon, koska heillä nyt oli omakin kirkko rakennettavana ja hoidettavana. Yleinen pitäjän-

kokous ei kuitenkaan suostunut vapauttamaan heitä näistä velvollisuuksista, kuten ei muitakaan kappeleita.³

Hämeenlinnan kaupungin kirkko aiheutti kaupunkilaisille jatkuvaa vaivaa. Ensimmäinen puukirkko rakennettiin 1660-luvulla aivan mäen töyräälle kaupungin alueen huoteisreunaan. Vanajaveden suuret tulvavaihtelut kuitenkin kuluttivat savista rantaa ankarasti, niin että kirkko oli pian hiusua järveen ja se piti tukea. Vaikka se purettiin isonvihan jälkeen ja uusi rakennettiin kesemmälle, sama ongelma jatkui. Vasta kun kaupunki oli siirretty nykyisen keskustan paikalle, sai kaupungin kolmas kirkko kunnollisen perustuksen. **Kellotapulia** ei saatu aluksi lainkaan aikaan, vaikka asiasta valitettiin vuosikausia ja eri tarkastuksissa sen puuttuminen kirjattiin ylös. Vasta 1698 torni valmistui – ja sitten sitä varjeltiinkin niin, että se siirrettiin uuden kirkon rakentamisen jälkeen parempaan paikkaa. Kaupunkilaiset hädastelivat velvollisuuksiensa täyttämisessä yleensä vedoten köyhyyteensä.⁴ Varmaan he olivat köyhiä, mutta myös ja nimenomaan erittäin taitavia asioiden vetkuttelijoita!

Kruunun verojen kummallisuudet

Kruunun saataviksi luen varsin monenlaisia veroja.

Ensinnäkin ovat **kuninkaan** saatavat. Nämä erotettiin muista kruunun tuloista siinä vaiheessa, kun kuninkaan kassa erotettiin valtion kassasta. Tietenkään aina ne eivät pysyneet erillään, varsinkin sitten kun kuningas käytti absoluuttista valtaa. Kassakriisi oli kuitenkin pian edessä, jos varoja käytettiin huolettomasti, niin että kruunun tilinpito pantiin lopulta kuriin absoluuttisessakin monarkiassa!

Kuninkaalle kannettiin vain yksittäisiä kertaluonteisia veroja, esim. kun oli maksettava myötäjäisiä. Tapaukset ovat harvinaisia, ja niissä niskoittelu siten myös satunnaista.

Kuninkaan edustajia varten kannettiin myös kertaluonteisia veroja. Erityislähettiläät seurueineen saivat matkallaan kyydin ja kesti-

¹ Heikkilä, Markku, Linnan pastoraatista kaupunkiseurakunnaksi. Hämeenlinnan seurakunnan historia 1639-1989. Jyväskylä 1989. Ss. 37-42.

² Ahonen, Voitto, Hämeenlinnan pappila 1700-luvun alussa. Arx Tavastica 8. Hämeenlinna s.l., s.a. (1989). ss. 125-131; Suolahti, Gunnar, Suomen pappilat 1700-luvulla. Porvoo 1912. Erit. ss. 165-167.

³ Ikaalisten seurakunnan pitäjänkokouksen ptk 8.3.1835. Ikaalisten srk:n arkisto.

⁴ Heikkilä mt. ss. 26-29.

fortranda adjunkt; Och har Herr Majors beaktning
härvid gämnat något, utan något anfördes i nämnda kort.
hade följt till förklaringen; men återkom till sig själv.

Hvarnåt insändes Kungens beviljande af Kongens
 Andens Skatte samt de andelans Lönemän, att som de
 hafva ägnat sig till att bygga ut och upprätta, aff de
 sig allt det byggnad ut de i sin byggnadsmoder-
 tyks art, med tillkommande, att de i mötet
 fäst annas beviljande sig i ord som lön. Med dem för-
 de sig af den Kongens områdes skatte i Kongens
 Hvarnåt Moderkyrka lönad om den Kongens skatte
 protesterade förändrade invändningar på den grund,
 att som det allid varit en vanlig praxis inom denna
 socken att hafva lönad vid församlingens Moderkyrka
 reparationer, lön till hälften med dem vidkommande
 tungen af dylika förtag och det så mycket bättre
 denna gång, som de icke vid den, den 8. Decem. 1833.
 hafva allmänna socknestämman (i) goda dylika
 orsaker, utan framfogat den stock som den örn-
 andel till detta beviljande af Kongens, och Kyrkan
 således att förval Kungens af Kongens som af Kongens
 lönad lön så väl de, som framdeles uppfylla som af Kongens
 den uti nämnda art.

82.

Åbenkømmet bekendtgørelse, at jeg for tiende Gang
siger Torgers Johs. Andersson, Hestefalag sine Samjæveri
by moderlige Karak Johs. p. 1889. måned 2. alle
deles værste, skal det af Moderby'se Levere, salunda
underkaldet, at det findes og findes et dygtig fænder
i Sverige sammen!

tyksen, kuten kruunun virkamiehetkin. Läpikulkumatkalla vaikkapa toiseen valtakuntaan oleva lähettiläs rasitti kuitenkin paikallisesti kovin lyhyen ajan, niin että ärsytyskynnystä ei juuri ylitetty. Joskus tosin kruunun paikallisedustaja, esim. nimismies, joutui maksamaan mielestään liikaa ilman pitäjäläisten apua ja haki sitten saataviaan jälkikäteen.

Korppoon käräjillä 1638 kertoi nimismies Tomas Sveninpoika, mitä hänen oli edellisenä syksynä täytynyt käyttää tataarilaislähetystön elatukseen. Hän todisti, että nämä 12 henkeä olivat kolmena päivänä ja kahtena yönä kuluttaneet hänen luonaan: yhden naudan, 2 lammasta, 1 tynnyrin leipää, 2 naulaa voita, 1 naulan juustoa, 2 tynnyriä olutta, 2 markkaa kynttilöitä ja 3 kannua paloviinaa. Sitten he olivat olleet Kittusissa yhden yön ja päivän, ja siellä he olivat kuluttaneet 1 tynnyrin olutta, 5 naulaa leipää ja lihaa ja 2 lammasta ja 1 naulan juustoa. Tämä todistettiin nyt. Asia esitettiin korkean esivallan päätettäväksi, jotta he saisivat jonkin korvauksen.⁵

Kalliimmaksi kävivätkin kuninkaan nimissä käydyt **oikaisukäräjät**. Kuninkaanvaltainen tuomari matkasi läpi maakunnan ja istui käräjiä ilmenneiden valitusten tutkimiseksi. Nämä matkat saattoivat viedä viikkoja. Paikkakuntalaisten oli taaskin kustannettava kyyti ja kestitys niin tuomarille kuin hänen seurueelleen. Jos asiat olivat hankalia, saattoi istunto venyä. Vaikka tuomari itse saattoi oleskella vieraana seudulla asuvan aatelisen luona, kannettiin kes-tivero siinäkin tapauksessa. Kysymys on siis talonpojalle kalliista toimesta.

Läänintason verojen saaja oli maaherran virasto siinä mielessä, että **residenssi** kuului paikallisen väestön ylläpidettäviin paikkoihin. Sen rakentamiseen ja ylläpitämiseen osoitettiin suoraan verotöitä ja tarveaineita, joten niistäkin sitten voitiin riidellä! Muuten hallinto hoitui kruunun suunnasta tulevilla rahoilla ja palkat palkkatiloina.

Oikeuslaitoksen toimintaan saatiin suoraan veroja, joiden maksamisessa niskuroitiin. Käräjien käytännön järjestäminen oli paikallisten verovelvollisten tehtävä. Se tarkoitti tuoma-

rin ja hänen seurueensa kyyditsemistä ja kestitystä ja huoneen varustamista istuntoa varten. Oli myös hoidettava mahdollisten vankien kiinniotto, säilytys ja kuljetus linnaan jatkokäsittelyä varten. Saattomiesten lähtö kesken muiden työkiireiden oli usein vastenmielistä ja aiheutti riitaakin. Tosin käräjät järjestettiin mahdollisuuksien mukaan sellaisiin aikoihin, että niistä aiheutui mahdollisimman vähän häiriötä.

Oli tietysti myös **hyviä kruunun edustajia**, vaikka heistä – kuten hyvistä asioista muutenkin – on jäänyt varsin vähän todistusaineistoa!

Mustasaaren ja Maalahden kesäkäräjillä 1650 **entinen vouti** Israel Staffaninpoika ilmoitti, että hän on palvellut kruunua 20 vuotta ja pyysi sen takia, että jos jollakulla on häntä vastaan esitettävänä jokin syytös, ilmoittaa ja todistaa sen nyt. He kaikki sanoivat yhdestä suusta, ettei heillä ole missään suhteessa syytöksen aihetta häntä vastaan, vaan hän on kohdellut heitä oikein sekä veronkannossa että muuten. Mitä tulee siihen viljaan, jonka hän on pitäjän puolesta maksanut, he lupasivat sen hänelle suorittaa rahana ja korottaa summaa vähän.⁶

Useasti sen sijaan saadaan tietoja eripurasta kruunun edustajien ja rahvaan välillä.

Sakkolan talvikäräjien 1669 iltaiistunto alkoi railakkaasti:

Kun Pentti tuli illalla sisään, hän sanoi Cum salva venia: Antakaa tilaa, hunsvotit, kruunun miehet. Silloin lautamies Sipi vastasi: Minä olen myös kruunun mies, suutele takapuoltani. Sitten Pentti tarttui Sipiä tukasta ja parrasta tämän istuessa sängyllään. Pentillä ei ollut muuta sanottavaa tähän kuin että tämä Sipi oli käskenyt häntä suutelemaan takapuoltaan ja sen takia hän oli tarttunut Sipiä tukasta. Koska tämä on tapahtunut pikaistuksissa heidän ollessaan päihtyneitä, tuomittiin Pentti käräjärauhan rikkomisesta 40 markan, tukan ja parran vetämisestä 6 markan ja Sipi 3 markan sakkoon, koska hän oli käskenyt Penttiä suutelemaan takapuoltaan.⁷

Kun kuitenkin oikeuden toimeenpanoa pidettiin erittäin tärkeänä myös rahvaan piirissä, aiheuttivat käräjät lopultakin melko vähän ri-

⁵ Mäntylä, Ilkka, Ja yhteinen rahvas todisti. Kollaasi 1600-luvun suomalaisista tuomiokirjoista. Porvoo 1969. Ss. 190-191.

⁶ Mäntylä, mt. s. 197.

⁷ Mäntylä, mt. s. 199.

taa. Ylpeä ja röyhkeä tuomari saattoi kyllä nostattaa vastarintaa ja kuninkaissa käyntiäkin.

Kruunun paikallisedustajaksi, **nimismieheksi**, valittiin mielellään sellainen henkilö, jolla oli itsellään niin paljon omaisuutta, että hän kykeni hoitamaan aseman vaatimat tehtävät. Hänellä piti olla riittävän suuri talo, johon mahduttiin vaikkapa käräjille. Vaikka rahvaan velvollisuus oli kustantaa kruunun palvelut, oli nimismiehen tosiasiaa pystyttävä asiat hoitamaan.

Säämingin ja Kerimäen talvikäräjillä 1657 käsiteltiin **nimismiehen valintaa**. Erkki Pekanpoika kertoi, kuinka vouti Erkki Laurinpoika oli puhunut hänen kanssaan ja ehdottanut, että eikö hän haluaisi tulla nimismieheksi Antti Laurinpojan tilalle. Tähän Erkki oli vastannut: Enpä osaa vastata tuohon tällä kertaa. Vouti oli halunnut yhä taivuttaa hänet nimismieheksi ja lupasi hänelle, että kaikki ratsu-, rakuuna-, rälssi- ja kruununtalalliset samoin kuin vapaa- ja määräjakoistalonpojat pitäisivät hänen luonaan joka viikko 7 hollihevosta ja että ne käräjäkapat, jotka edellinen nimismies on kantanut, tämän on annettava takaisin. Vielä vouti oli luvannut hankkia Hänen Armoltaan jalosukuiselta maaherralta valtakirjan virkaan. Siihen Erkki Pekanpoika vastasi: Saanpa nähdä, mitä teen, jähka sellaisen valtakirjan saan. Ja niin oli puristettu kättä ja talonpojat olivat nostaneet hänet nimismiehenään ylös. Tämän jälkeen vouti Erkki Pekanpoika oli 9.4.1657 kirjoittanut komendantille " -- että mitä tulee kapinalliseen nimismieheen Erkki Räättäliin, en suinkaan katso sormieni läpi, että hän vetäytyy niin rumasti kruunun palveluksesta, johon hänet on otettu kädenlyönnillä ja rahvaan nostaessa hänet ylös koko pitäjän läsnä ollessa, minkä vuoksi hänen on toimittava vuoden loppuun asti nimismiehenä, koska hän on virallisesti virkaansa joutunut jne."⁸

Kaupungeissa kannettuja saamisia

Kaupunkien pikkutullit olivat sekä maaseudun väelle että kaupunkilaisille raskaita ja vastenmielisiä maksaa. Pikkutulli tarkoitti sitä, että

kaikesta kaupunkiin tuotavasta myytäväksi tarkoitetusta tavarasta oli maksettava kruunulle vero. Maksu kannettiin kaupungin portilla. Siksi kaupungin aidan oli oltava kunnossa!

Kaupunkien aitojen rakentaminen ja kunnossa pitäminen oli yleensä kaupunkilaisten velvollisuus, mutta myös lähistön talonpoikia saatettiin velvoittaa tähän. Asia aiheutti valituksia, mutta harvoin määräyksiä peruutettiin.

Närpiöläisten rahvaanvalitus 22.5. 1626.

Ylhäissyntyinen Kaikkein armollisin Herra ja Kuningas, me köyhät Teidän Majesteettinne uskolliset alamaiset ja veronmaksajat Närpiön pitäjistä Pohjanmaalta toivomme Teidän Majesteettilenne nöyrästi hyvää vointia hengellisesti ja ruumiillisesti. Ja kaikkein alamaissmassa nöyryydessä anomme ja pyydämme, että Teidän Majesteettinne tahtoisi kuulla sen tähden meidän kaikkein välttämättömimmät valituksemme ja antaa meille niihin armollisen vastauksen.

*1. Että Teidän Majesteettinne tahtoisi armollisimmin säästää meidät osasta karjaveroa, koska myllytulli on rasittanut meitä paljon yli sen, mitä tuotamme, vastoin valan-
tehneiden tahtoa.*

2. Että me voisimme saada purjehtia Tukholmaan niiden tavaroiden kanssa, jotka varsinaisesti eivät ole kauppatavaroita, varsinkin Vaasan porvareiden kauppatavaroita, kuten karja, veneet, tuohet ja kala, mikä on erittäin tärkeää meille. Meidän on mahdollista ilman purjehdusoikeutta suoriutua veloistamme. Teidän Majesteettinne autuas Isä Jumalan luona taivaassa, kuningas Kaarle, on luvannut meidän, jotka asumme pitkin tätä Närpiön karua rantaa, purjehtia ennen kaikkia muita Pohjanmaan pitäjiä meidän hedelmättömän asuinpaikkamme vuoksi.

3. Kysymme alamaisesti Teidän Majesteettiltanne, onko Teidän Majesteettinne käsky, että meidän köyhien alamaisten pitäisi rakentaa aita Vaasan ympärille, minkä he ovat asettaneet meidän kannettavaksemme näyttämättä meille Teidän Majesteettinne käskyä siitä.

⁸ Mäntylä, mt. ss. 199-200.

Varmemmaksi vakuudeksi alle pitäjän sinetti.

Ja uskomme Teidän Majesteettinne ja Teidän Majesteettinne rakkaat omaiset korkeimman huomaan.

Närpiössä toukokuun 22 päivänä vuonna 1626 Teidän Majesteettinne uskolliset alamaiset rahvaan miehet Närpiön pitäjästä Pohjanmaalta.⁹

Pikkutullia kierrettiin parhaan kyvyn mukaan. Tavara yritettiin toimittaa kaupunkiin salaa. Tavarain määrää yritettiin vähätellä ja myös laataa valehdella. – Näyttää siltä, että tämä veronkierto ja verokarhun huijaus onnistui melkoisen hyvin! On melkein pä mahdotonta, että kaupungit olisivat voineet pysyä pystyssä niin vähin tavaroin, kuin mistä niissä pikkutullia kannettiin. Samaan suuntaan viittaa myös se, että kaupunkia jatkuvasti huomautettiin pikkutullin kannosta.

Esimerkiksi *Hämeenlinnan kaupungin tullilaidalla oli meno rajua. Kaupunkilaisten menestyksekkäin elinkeino, krouvaus, vaati oluenpanoon paljon viljaa ja maltaita. Niiden kuljetaminen tullilta oli erittäin tavallista. Vuonna 1640 määrättiin tullin keräyksen tueksi jopa sotamiehiä paikalle. Osasyynä oli kylläkin se, että tullinkantajakin käyttäytyivät röyhkeästi.*

Salakauppaakin harjoitettiin tulliaidan ulkopuolella nimenomaan pikkutullin kiertämiseksi. Tullimies Gabriel Wallman kirjoitti esimiehilleen Helsinkiin 4.9.1732, että "muiden kaupunkien porvarit ostavat sen karjan, joka on aiottu tuoda Olavin markkinoille, varsinkin Kankaisten, Idänpään, Hätilän, Hattelmalan, Vuorentaustan, Parolan ja Kirstulan kylissä, jotka ovat Helsingin-Haminan maantien varrella, sekä Sattulan, Nihattulan ja Katinalan kylissä". Jokioisten markkinoille mennessään hän oli lisäksi kuullut, että Turun porvarit olivat jo ostaneet ympäristön karjan, niin että Jokioisten markkinoilla ei ollut myytävää. Tullituloa Jokioisten markkinoilla kertyikin niin vähän, että sinne ei kannattanut lähettää tullimiestä lainkaan! – Myös valtakunnan Kauppa-

*kollegio tiesi asiantilasta, muttei voinut sille juuri mitään.*¹⁰

Kun veronkeruu ei tuntunut mitenkään onnistuvan, se vuokrattiin Ylitullivuokraajayhtiölle (general tullarendesocieteten), jonka omistivat suurten kaupunkien porvarit. Sekään ei kuitenkaan saanut asioita sujumaan erityisemmin hyvin.¹¹

Ulkomaankaupan tullit olivat myös kaupungeissa kannettavia. Aina ulkomaankaupan vapauttamiseen asti 1800-luvun puolivälissä vain osa kaupungeista sai käydä kauppaa suoraan ulkomaille. Näitä veroja kierrettiin ennen muuta siten, että ulkomaiset tavarat tuotiin suoraan maahan ohi laillisen tapulikaupungin.

Varsinkin 1600-luvulla näyttää käytetyn seuraavanlaisia kiertotapaa. Kun Mustion ruukin omistaja oli aatelinen ja siis asemansa vuoksi veronmaksusta vapautettu, tuotiin Mustion laivoilla maahan myös muuta kuin ruukin toimintaan tarvittavaa tavaraa. – Aatelisarvon hankkimiseen houkuttelikin paitsi sen itseisarvo myös sen taloudellinen edullisuus! Verokarhu jäi nuolemaan näppejään, kun lihava saalis pakeni aatelisarvon suojiin.¹²

Porvarien pääasialliset verot olivat *porvarismaksu* ja *tonttivero*. Niitä jäi rästiin joko maksajan haluttomuuden tai kantajan leväperäisyyden vuoksi. **Tampereen kaupunki** oli perustamisestaan lähtien ilmeisesti niin oivalliseksi paikassa ja niin menestyvä, että *varattomuudesta* johtuvia rästejä ei juuri ollut 1800-luvun alussa.¹³ **Hämeenlinnan kaupunki** sen sijaan perustettiin ilman onnistumisen keinoja, niin että aina 1700-luvun loppuun asti verot olivat jatkuvasti rästissä. Kuinka todellista

¹⁰ Lindeqvist, K. O., Kaupungin historia Ruotsin vallan aikana. Hämeenlinnan kaupungin historia II. Hämeenlinna 1926. ss. 88, 92, 360. Mielenkiintoinen on myös artikkeli: Suolahti, Gunnar, Hämeenlinnan tulliporilla. Suolahti, Gunnar, Elämää Suomessa 1700-luvulla. SKS. Jyväskylä 1991. Ss. 113-126.

¹¹ Lindeqvist, mt. s. 351.

¹² Esimerkiksi kenraalikuvernööri Pietari Brahen asiakirjoja kokoelmassa: Tigerstedt, Karl, Handlingar rörande Finlands historia kring medlet af 17:de århundradet, i akademiska disputationer utgifne. Helsingfors 1849, 1850.

¹³ Tampereen kaupunginkassan tilit 1806. Rasila, Viljo, Markkinapaikasta tehdaskaupungiksi. Tampereen kaupungin historia I. Tampere 1988. s. 498.

⁹ Alkuperäinen ruotsinkielinen asiakirja Ruotsin Riksen arkivetissa kokoelmassa Riksdags Allmänna besvär.

maksukyvyttömyys oli, on tietysti jossain määrin epäselvää!¹⁴

Sotimisen kustannuksia

Valtakunnan erityisiä saatavia olivat vielä erilaiset yksittäiset suostuntaverot ja erityisryhmiin, kuten rikkaisiin, kohdistetut maksut. Näitä olivat huonosti sujuneesta sodasta aiheutuneet kantoluettelon säilymisen vuoksi kuuluisa **hopeavero** ja **Älvsborgin lunnaat**. Nämä olivat hätätilassa säädettyjä ja myös tarkoin kannettuja, niin että karhu sai yleensä saaliinsa.

Sota aiheutti muutakin veroluontoista menoa verovelvollisille. **Sotapalvelu** oli myös alamaisten maksettava. Ratsupalveluun sitouduttiin vapaaehtoisesti. Sitoumus koski vain "miestä ja ratsua", eli kuka tahansa saattoi olla se varsinainen lähtijä. Ratsukon varustamiseen sitoutumisella sai tietyn tilan vapaaksi verosta. Kun sotia käytiin jatkuvasti, ei mitään rajoituksia katsottu tarpeellisiksi. Armeija tarvitsi jatkuvasti uutta ratsuväkeä.

*Suurivaltaisın kuningatar Kaikkein armollisın neiti.*¹⁵

Vaikka hänen kuninkaallinen majesteettinsa, muistossa kunnioitettavin kuningas Kustaa Aadolf on antanut miesvainajalleni Heikki Hannunpojalle Lillebyn tilan Suomessa Turun läänissä, Piikkiön pitäjässä ja sen pelloille on rakennettu Järppiläksi kutsuttu torppa käytettäväksi, viljeltäväksi ja asuttavaksi ja samasta tilasta olen aina suorittanut vanhastaan vakituista ratsupalvelua ja nyt kahdentoista vuoden aikana menettänyt yhdeksän miestä ja hevosta varusteineen. Ensiksi mieheni Heikki Hannunpojan ja neljä poikaani sekä lisäksi palvelusmiehiä valtakunnan vihollisen vuoksi ja yhä pidin yllä pysyvää ratsupalvelusta vihollisia vastaan ja sen vuoksi olen suurissa veloissa monien varustusten (hankinnan) vuoksi, enkä saa nauttia tilaa hyväkseni enkä myöskään hänen kuninkaallisen majesteettinsa minulle antamaa kirjettä, vaan mieheni kuoleman jälkeen on

kantomies Klaus Hannunpoika ryöstänyt minulta veron sekä Lillebystä että Järppilän torpasta sekä lisäksi aiheuttanut minulle köyhälle leskelle monia muita rasituksia, enkä minä kykene itse saapumaan hänen kuninkaallisen majesteettinsa eteen valittamaan suurta hätääni ja ahdinkoani, jota minun täytyy kärsiä. Kuitenkaan he eivät (voi) koota enempää veroa kuin kuninkaallisen hänen majesteettinsa asetukset hyvin myöntävät, minkä vuoksi on minun alamainen ja nöyrä pyyntöni hänen kuninkaallisen majesteetilleen, että saisin nauttia hänen kuninkaallisen majesteettinsa herra isän muistossa kuningas Kustaa Aadolfin minulle antamaa kirjettä Lillebystä ja Järppilän torpasta yhtä hevosta ja ratsupalvelusta vastaan, kuten vanhastaan on ollut laita ja teidän kuninkaallinen majesteettinne armossa soisi ja myöntäisi minulle köyhälle leskelle yllä mainitut tilat Lillebyn ja Järppilän torpan samaa ratsupalvelusta vastaan, mikä vanhastaan on ollut. Ja minä sitoudun omasta ja perilliseni puolesta pitämään pysyvää ratsupalvelusta tästä lähtien kuten tähänkin asti, jos vain voisin saada nauttia armosta vanhastaan suoritettua palvelua ja tilaani, sillä minä en saa olla rauhassa kantomiehiltä enkä usko, että se olisi tullut hänen kuninkaallisen majesteettinsa tietoon tai hyödyksi, kun siitä tehdään tarkastus, ja odotan armollista päätöstä ja vastausta hänen kuninkaallisen majesteettinsa herra isän antamaan kirjeeseen kuten myös olen korkeimman velvollisuuteni mukaisesti

Teidän kuninkaallinen majesteettinne
Alamaisin alamainen
Köyhä sokea leski
Piikkiön pitäjästä Lillebystä Turun Läänistä

Sesilia Henrikin tytär
29 huhtikuuta 1645

Varjopuolena oli se, että näin siirtyi paljon maata verotuksen ulkopuolelle. Kun verojen tarve ei suinkaan vähentynyt, tuli toisten vero- taakka entistäkin raskaammaksi.

Jalkaväen kohdalla 1600-luvun uutuus oli ruotujakolaitos. Se kehitettiin, jotta rasitus jakaantuisi mahdollisimman tasaisesti velvollisten kesken. Talot ryhmitettiin ruoduiksi, joista

¹⁴ Lindeqvist, mt., ss. 154-155.

¹⁵ Alkuperäinen ruotsinkielinen on Ruotsin Riksarkivissa Riksdags Allmänna besvär -sarjassa.

kukin piti yllä sotamiestä. Näin saatiin jatkuvasti tietty määrä miehiä väkeen ja periaatteessa ruodun talot joutuivat vastaamaan samassa määrin tästä velvoitteesta.

Sotaan lähtö merkitsi miehelle yleensä sitä, että hän ei enää palannut. Niinpä lähtijöitä ei ollut liiemmin. Sijaisia yritettiin käyttää ja muutenkin lähtöä viivyttää. Eniten lieneekin juuri tätä "veroa" kierretty. Esimerkkejä löytyy niin siitä, että väkeen otettua on jahdattu ympäri metsiä ja pakoilijoita kuljetettu vankeina kokoomapaikoille, kuin siitä, että arvan nostanut on itseään vahingoittanut, jotta välttäisi todellisen lähdön.

Asikkalan syyskäräjillä 1649 käsiteltiin sotamiesten ottoja. "Hän vastasi, että vaikka hän ja hänen edesmennyt äitipuolensa olivat seitsemän vuoden aikana antaneet kaksi sotamiestä isäntänsä rälssimaalta, nimittäin hänen veljensä Tuomo Niilonpojan ja velipuolensa Eskeli Antinpojan, hänen isäntänsä oli kuitenkin 1648 keväällä lähettänyt kolme omaa palvelijaansa ja kymmenen lampuotia pidättämään hänet ja viemään hänet sotamieheksi. Tämä oli tapahtunut keskiyöllä hänen, hänen äitinsä ja siskojensa mukkuessa. Kun hän oli kuullut miesten olevan pihalla, hän oli noussut ja mennyt katsomaan ulos ikkunasta. Tällöin eräs mainituista lampuodeista, Sipi Haaru nimeltään, oli lyönyt häntä sauvalla päähän niin, että hän oli kaatunut selälleen penkille. Sitten hän, hänen äitinsä ja useat hänen sisaristaan olivat asettuneet vastarintaan. Hän oli ottanut eteisessä olevan pyssyn käteensä. Hänen äitinsä oli puhunut jalosukuiseen Mats Tönnenpojan lähettämien miesten kanssa räppänän läpi ja sanonut, että hänen toiset poikansa on häneltä otettu eikä hän ole saanut yhtään poikaa tilalle. Ja vielä äiti oli sanonut, ettei hän halua menettää kuolemalle useampia poikiaan."¹⁶

Ei ollut kruunun edustajan helppoa täyttää tehtävänsä ja tuoda kokoomapaikalle hänen koottavakseen määrättyä joukkoa! Kaikesta laillisestakin ylöspidosta saattoi saada ankarat solvaukset osakseen.

Kokoojiksi määrättyjen upseerien ja aliupseerien oli saatava joukkonsa kokoon. Ja valituksia käsiteltiin mm. Pellosniemen kesäkäräjillä 1645:

Yrjö Inkeroinen antoi valittaen tiedoksi, että nyt tänä kesänä, kun nihdit vietiin pois, Jakob Nasakin komppanian alainen furiiri Maunu Eerikinpoika oli tullut juosten yhden sotilaan ja talonpoika Heikki Simonpoika Rauhiaisen kanssa talonpoika Yrjö Pertinpojan perässä, joka pakeni heitä. Yrjö Pertinpoika juoksi Inkeraisen taloon, piiloutui sinne ja juoksi sitten Hannu Bomgårdin taloon kaikki kolme perässään. Mutta Yrjö Pertinpoika livahti väentupaan ja piiloutui siellä penkin alle. Takaa-ajajat tulivat taloon ja etsivät miekka kädessä, mutta eivät löytäneet häntä. Bomgårdin vaimo tuli ulos ja pyysi heitä tästä luopumaan. He palasivat Yrjö Inkeraisen taloon ja ottivat talosta kuuron pojan ja halusivat viedä hänet mukanaan. He kysyivät, mihin Yrjö Pertinpoika oli kätkeytynyt. Sitten Inkeroinen otti poikansa ja pyysi heitä jättämään hänet rauhaan, koska poika on kuuro kuin kivi. Samassa furiiri veti esiin miekkansa, minkä vuoksi Inkeroinen pakeni talliin, mistä hän löysi sauvan. Sen takia hän palasi ja löi miekan furiirin kädestä. Sitten Heikki Simonpoika Rauhiainen tuli takaapäin ja löi Inkeraista kepillä päähän niin, että hän kaatui maahan ja oli kaksi tuntia kuin kuollut. Kun hän oli palannut jonkin verran tajuihinsa, he vainosivat häntä ja ajoivat häntä takaa talosta kivenheiton päässä olevalle pellolle. Ja ellei hän olisi päässyt naapurinsa veneeseen, he olisivat lyöneet hänet kuoliaaksi. Sitten he ottivat kaksi hevosta, kaksi takkia, yhden paidan ja veitsen. Mutta kun Inkeraisen toinen poika huomasi tämän palatessaan kotiin, hän matkasi heidän peräänsä ja ampui jousella toisen hevosista, jolloin he jättivät hevoset ja takit, mutta paidan ja veitsen he pitivät. Vielä hän todisti, että saman kotirauhanhäirinnän ja tappelun yhteydessä furiiri oli (salva venia) – pistänyt Inkeraisen tytärtä miekalla takapuoleen sekä lyönyt hänen vaimoonsa viisi mustelmaa, minkä Simo Anninen, Olli Orhainen ja Antti Tuukkainen todistivat vannottuaan valan lakikirjalla. Yrjö Pertinpoika todisti, että he olivat kohdanneet hänet maantiellä, mutta eivät olleet puhuneet hänelle mitään, ennen kuin furiiri löi häntä kepillä kolme kertaa päähän. Silloin hän oli sanonut, ettei sellaisen kimppeun sovi hyökätä, joka on lähdössä sotaretkelle,

¹⁶ Mäntylä, mt., s.205.

vaan semmoinen on koiramaista. Samassa he kaikki alkoivat juosta hänen perässään.¹⁷

Ilmajoen talvikäräjillä 1680 nimismies Valentin Hannunpoika valitti suuresti, että osa nimeltä mainitsematonta rahvasta on muonavarojen kannon yhteydessä **haukkunut häntä ja hänen seuruettaan** pahoin sietämättömillä sanoilla ja herjauksilla niin, että hän pelkää pitäjänmiesten vastaisuudessa kieltäytyvän tulemasta hänen avukseen kauttamarsien muonan kannossa. Hän syytti nyt Niilo Rusinpoikaa Miedosta, joka on syyttänyt häntä pitäjän muonavarojen syömisestä ja kutsunut häntä niin kelmiksi, vanhaksi koiraksi kuin hunsvotiksikin. Hän halusi Niiloa rangaistavan laillisesti sellaisista puheista. Niilo yritti kieltää sanoneensa näin. Nimismies toi todistajiksi lautamies Jaakko Niilonpojan, Pertti Vilpumpojan Jalasjärveltä ja Jaakko Matinpojan Peltoniemeltä, jotka vanhoivat Niilon sanoneen kiivastuneena useita eri kertoja, että nimismies, se vanha koira ja kelmi, syö Hornin nimissä (tarkoittoa hänen ylhäisyyttään hra sotamarsalkkaa korkeasti jalosukuista hra Henrik Hornia, joka matkusti siihen aikaan tätä kautta) pitäjän muonavarat, ja jos minulla olisi se hunsvotti käsissäni, minä repisin hänet kappaleiksi.¹⁸

Oma osuus yhteisistä töistä

Paikallisyhteisölle kuuluvat verot olivat enimmäkseen **yhteisiä töitä**. Pitäjän tai sittemmin kunnan tuli pitää huoli siitä, että sen alueella olevat **yleiset tiet** ja **sillat** olivat käyttökelpoisessa kunnossa. Näitä töitä johtivat ja valvoivat siltavoudit.

Siltavoudinkin tehtävä saattoi olla vaikea ja häntä saatettiin epäillä omavaltaisuudesta. Näin esimerkiksi **Hollolassa** (1650-l.): -- Siltavouti Pertti Erkinpoika sanoi, että hänen oli täytynyt mainittuna lauantaina virkavelvollisuksiensa takia matkata Sipi Heikinpojan luo Kastariin käskemään hänen rakentaa osansa silloista ja maanteistä. Täksi päiväksi hän oli kutsunut koolle muitakin talonpoikia. Ja kun hänellä oli ollut vähän päänsärkyä, hän oli laittautunut Sipin tuvassa pitkäkseen penkille

siihen asti, kun talonpojat kokoontuisivat. Hän oli ottanut päänalukseen turkin. Samalla mainitun Sipin poika Simo oli tullut sisään ja luullen hänen ottaneen turkin pantiksi sillanrakennusten takia nykäissyt kiireesti sen hänen päänsä alta niin, että pää kolahti penkkiä vasten. Siltavouti tarttui turkkiin, josta jäi palanen Simon käsiin. Tämän takia Simo riisui takin siltavoudin päältä. Sen jälkeen siltavouti sanoo menneensä hevosensa luo, mutta heti sen jälkeen talonpoika oli hänen pyynnöstään tarjonnut takkia takaisin. Siltavouti otti takkinsa ja meni uudelleen sisään ja lupasi talonpojalle sopijaisiksi lampaannahan, jolla tämä voisi paikata turkkinsa. Kun Lauri Pentinpoika vaimoineen ja useita muita hänen jäljessään tuli sisään, hän istui hiljaa penkillä, eikä hänellä ollut mitään käsissään. Nämä eivät ainoastaan hyökänneet iskuin ja lyönnein hänen kimppuunsa, vaan tarttuivat myös lopulta häneen, jotkut tukkaan, jotkut takkiin ja jotkut housuihin ja kantoivat hänet viimein ulos tuvasta ja heittivät hänet kellarikuoppaan. Niin että siltavouti sanoi kiittäneensä onneaan, kun heidän luotaan sillä pääsi.¹⁹

Tien pito oli varsin vaativaa. Ensinnäkin oli huolehdittava siitä, että väylä oli kulkukelpoinen joka säällä. Soiset paikat oli kuivattava tai kivettävä ja pahimmat ryteiköt kaadettava. Vesien yli oli saatava venekyyti tai jopa silta. Talvisaikaan talviteiden merkit oli pidettävä kunnossa. Jo 1600-luvulla määrättiin pystytettäväksi matkan pituuden osoittavat "kilometripylväät", jotta matkustavan oli mahdollista tietää kulkemansa matka. Teiden varsille oli myös perustettava kievareita. Ne huolehtivat siitä, että matkustava pääsi eteenpäin ilman omia hevosia. Kun postinkuljetus säädettiin säännölliseksi – ensimmäisille reiteille Suomessa 1638 – oli myös nimitettävä ns. postitalonpojat. He kuljettivat postia vapautuen siten muista velvoitteista. Matkustavaisten majoitus- ja kuljetustaksat määräsi kruunu ja niitä tuli noudattaa. Kuinka hyvin tämä toteutui, siitä saa jonkinlaisen kuvan, kun katsoo esitettyjä valituksia.

Kestikievarin pitäjäksi oli huhtikuussa 1846 määrätty talonpoika Johan Michelsson Turckin (Turkki / Turkinen?) Ikaalisten kirkkonkylästä.

¹⁷ Mäntylä, mt., ss. 206-207.

¹⁸ Mäntylä, mt., s. 191.

¹⁹ Mäntylä, mt., ss. 200-201.

Protokoll, hållet vid offentligt, 14. da-
gar förut kungjord Söknemässa i
Ikaalis Storkens Moder kyrka, den 14
Juni 1846.

Enligt hvad uti Kungörelsen om denna Sök-
nemässa uttydte blifvit, öfverlemnade i nu ut
Söknemässa nästkomne Kungörelsen om af-
ver Sankt Repetition af den 20. April 1846,

[Signature]

Lecknad a Bonden Johan Michelson Sveriges från
Ikaalis Storkens Moder kyrka, derför förklarar, at
han redan en längre tid haft lyfsgifwen kungor
derför sig derför anhängit att stada från den
samma befriad, hwad samma enhälligt
uppdrogs Kungörelsen Sveriges S. G. Sveriges at
a deras swagnar, Jkristligt yttlande kungor till Kung-
värdigt, Gouvernemens Emittet afgifna, hvilken
härvid närvarande, förklarade sig vilig att den
härutinnan kungor.

Toimi, jota hän oli hoitanut jo kauan aiemminkin, oli kuitenkin niin työläs, että hän halusi päästä siitä eroon. Hän toi asian Ikaalisten pitäjänkokoukseen.²⁰ Kuinka asialle kävi, selviäisi maaherran kirjeistöstä Turusta.

Tiet kulkivat myös pitäjästä toiseen. Oli siis pystyttävä myös sopimaan yhteistyöstä. Hyvin merkittävät rakennustyöt, kuten kivi- ja muut suuret sillat, tehtiin esimerkiksi koko läänin voimin. Samalla tavalla korjauskin oli jaettu – kenen nimikkopaikka tarvitsi korjausta, se korjauksen joutui suorittamaan. Tällä koetettiin estää se, että rakennustavaran laadussa yritettiin petkuttaa. Valituksia tuli tästäkin jatkuvasti ja töiden suorittamisissa hidasteltiin. Verokarhun osa ei ollut tässäkään helppo.

Hämeenlinnan kaupungin kohdalla oleva merkittävä silta, jonka kautta ns. Ylinen Viipurintie poikki koko maan kulki, oli jaettu läänin pitäjien hoitoon. Koska konkreettisia päivätöitä ei tietenkään kannattanut kovin kaukaa tulla tekemään, kaukaiset maksoivat ”siltakapat” kaupungin ja lähiseudun asukkaille, jotka suorittivat heidän puolestaan korjaukset. Vuonna 1738 tehdyn tarkastuksen mukaan:

Sillan koko pituus oli 396 kyynärää ja leveys 6½. Tästä kuului pormestarille 148 kyynärää nim. Tammelan ja Someron (yht. 22 k.), Akaan, Urjalan ja Kalvolan (yht. 22 k.), Pälkäneen, Längelmäen ja Sahalahden (yht. 60 k.) ja Saarijärven, Rautalammin, Viitasaaren, Laukaan ja Sääksmäen (yht. 36 k.) sekä Jämsän (8 k.) osuudet; kämnerille kuului Hauhon (24 k.), Hollolan (12 k.), Sysmän (17 k.), Padasjoen (20 k.), Asikkalan (16 k.), Tennilän (osa Hollolaa), Kärkölän (yht. 20 k.) ja Asikkalan (10 k.), yht. 119 kyynärää; raatimiehille Syvoniukselle ja Simo Matinpojalle (Bruki) kuuluivat Lehijärven (11 k.), Vihdin (10 k.), Janakkalan (10 k.), Uudenkylän (Nastolan) (19 k.) ja Hattulan (11 k.) osuudet, yht. 61 kyynärää; kaupunginpalvelijalle kuului vain Lammin pitäjän osuus (19 k.). Vanajan pitäjä piti itse huolta siltaosuudestaan, joka yhdessä paikassa on merkitty 18:ksi, toisessa 30:ksi kyynäräksi, joka viimeksi mainittu on nähtävästi oikea.²¹

²⁰ Ikaalisten seurakunnan pitäjänkokouksen ptk 14.6.1846. Ikaalisten srk:n ark.

²¹ Lindeqvist, mt., ss. 386-387. Koko kihlakunnan velvollisuus taas oli Vammaskosken silta nykyisessä Vam-

Mycs petojen metsästys kuului pitäjälle yhteisesti. Sen johdossa oli jahtivouti. Pedot näytävät olleen niin todelliseksi koettu uhka, että suurista ajoista ei näytä kieltäydytyn.

Tietoa ja taitoa tarvittiin

Veroparseelien moninaisuus häkellyttää nykyihmistä. Nykyinen verotus on suorastaan käsitämättömän yksinkertaista ja helppoa, kun vertaa sitä menneisiin aikoihin. Nythän on vain rahasta kysymys. Rahaa kerätään johonkin ja sieltä sitten maksetaan kaikenlaista tärkeää ja tarpeellista. Ennen sen sijaan oli työsuorituksia ja eri tavaroina ja erilaisina mittayksikköinä suoritettavia maksuja. Ja vielä kaikkien mahdollisten parseelien yhteiskäyttöä ja korvaavuuksien miettimistä.

Verovelvollinen sitä paitsi joutui itse huolehtimaan maksamisesta ajallaan – kukaan ei siitä hänen puolestaan huolehtinut. Ja kun jostain jäi hoitamatta, rangaistus saattoi olla todella raskas. Jopa omistetun talon ja tilan menettäminen ilman ennakkovaroitusta.

Kruununvouti hoiti pääosan maaseudun verolle kirjaamisesta. Kaupungissa tehtävät oli jaettu. **Manttaalikirjoitus** eli verollepano tehtiin raastuvassa. Myös **karjarahat**, joita esimerkiksi Hämeenlinnan kaltaisessa pikkukaupungissa maksettiin, hoidettiin siellä. Maistraatti keräsi **kontributiot** eli **suostuntaverot** ja **sota-apurahat**. **Leivinuunivero**, **olut- ja palo- viina-aksiisin** keräsi **tullinhoitaja**.²²

Miten tästä kaikesta saattoi selvitä? **Kuuntelemalla kuulutuksia!** Tässä eräs esimerkki Tampereelta (Rasilan selväkielennöksenä):

KUULUTUS 15.7.1797²³

”Sen päätöksen johdosta, johon kaupunginkokouksessa inspehtori, herra Wadénin luona vii-

malassa. Perusteellinen esitys siitä on Jokipii, Mauno, Vammaskosken kihlakunnansilta 1600-luvulta 1800-luvulle. Tyrvään seudun Kotiseutuyhdistyksen julkaisuja LXXIII. Kokemäki 1992. Ss. 3-15. Ja sillan historian jatkan Koskinen, Pekka, Kivistä siltaa pitkin Vammaskosken yli 75 vuoden ajan. Vammaskosken silta 1915-1990. Sama, ss. 17-40.

²² Lindeqvist, mt., ss. 129-131.

²³ Kuva Rasila, mt., s. 495.

Ten päätösen jäädä tulleesta Ruin kaupungin
Täikausesta inspektorin Herr vadenin tykön
vimes Keski viikona päätettiin että uos
messa Herran kaupungin Lapin ulkajua
neiten edessä 8 p. joka tähtilä
ja kaikilla Nildä jätka itzellsä
parvare aikaden. Tästä kaupungis-
voitanut on, ja tämä raja päätettiin
että jatkaitzen pitä löydyläman
itzensa huomana ja tistaina
päis tyköänse messa messa
Kaupamiehen Siisätin tyköna
jäs se muhoin tahtovat vällä
- Sitäpa ulosrisu missa Prunun
palveliolla.

Tämerkuskelta Se 15. päivä
Heinä Kuja 1797.

Gabriel Siisetti

me keskiviikkona suostuttiin, että suoritetaan herra kaupunginpapin ulkokuoneiden kunnostamiseen 8 killinkia joka tonttia ja samoin jokaista tässä kaupungissa saatua porvarioikeutta kohden, ja rahan perimiseksi päätettiin, että jokaisen on oltava huomenna tiistaina omakoh- taisesti maksamassa se kauppias Sjöstedtin luona, jos tahtoo välttää pikaista kruunun pal- velijan suorittamaa ulosottoa.

Tammerkoskelta Se 15. Päivä Heinä Kusa 1797.

Gabriel Sjöstedt”

Vain valveutunut alamainen saattoi selvitä eteenpäin!

Yleinen käytäntö oli, että veron sai maksaa rahalla tai sellaisilla tavaroilla, jotka sopivat paikkakunnan oloihin. Karjaseuduilla hyvin säilyvä voi oli käypäinen, rannikkopitäjissä suolakala tai vaikka hylkeen traani. Maanvilje- lyalueilla maksettiin viljana ja siellä, missä metsästyksen edelleen oli tuottoisaa, nahkoina ja turkiksina.

Kaikilla parseeleilla oli jokin laskennallinen arvo, jonka perusteella maksettava määrä osoitettiin. Eri vuosina sato oli kuitenkin eri suuri ja vapaa kauppahinta vaihteli. Saatettiin siis myös pohtia, kannattaisiko itse yrittää myydä tuote ja maksaa sitten rahassa vero. Varsinkin tervantuottajat tekivät näin – toimittivat itse ta- varan kauppiaille rahamaksusta ja maksoivat rahassa veronsa. Niin kauan kuin kysyntä oli suuri tuotantoon nähden, tämä menettely oli verovelvollisille edullinen.

Hyvin paljon valituksia ja vastustusta aiheutti se, että mittayksiköt eivät olleet yhtenäiset. Vielä 1500-luvulla epätasaisuutta pidettiin ylittämättömänä vaikeutena, mutta 1600-luvul- la hallinnon otteen tiukennuttua myös mittojen yhdenmukaistaminen vähitellen onnistui. Vaai- tuslaitos piti huolen siitä, että mitat olivat laillisen suuruiset. Valvonta tapahtui markkinoilla ja kaupungeissa kaupoissa ja toreilla. Väärän mitan käyttö, varsinkin jos verokarhun epäiltiin sellaiseen langenneen, tuomittiin ankarasti ja joka paikassa.

Sitä mukaa kun siirryttiin rahan käyttöön veroja maksettaessa, vähenivät maksetun veron

määrästä syntyneet riidat. Saatettiin tietysti olla sitä mieltä, että viisi markkaa on liikaa, mutta oltiin yhtä mieltä siitä, kuinka paljon on viisi markkaa. Tämä helpotti verokarhuparan toimia suunnattomasti.

Mutta jos mitta täyttyi, saatettiin ryhtyä myös pitkään **veronmaksulakkoon**, kuten Ruokolahden käräjäpöytäkirjasta vuodelta 1664 käy ilmi:

Jo kolme vuotta on valitettu kolmesta ylimielis- estä talonpojasta tässä seurakunnassa, Jöns Heikinpoika Juntusta, Antti Heikinpoika Hon- kasesta ja Hamu Heikinpoika Hatakasta, jotka kaikki asuvat eri tiloilla. Etenkin kaksi ensin mainittua ovat olleet ylenpalttisen vastahakoi- sia, ylimielisiä ja uppiniskaisia eivätkä ole mel- ko moneen vuoteen maksaneet kruunulle mi- tään veroa, vaan vouti on vuosittain merkinnyt heidät veronlyhennyksiin, vaikka heillä onkin runsaasti miesväkeä tiloillaan, osaksi siitä syystä, etteivät he ole vapaaehtoisesti maksa- neet mitään eikä kukaan ole uskaltanut panna toimeen ulosmittausta heidän luonaan. Ja vaika- ka niin maaherrat kuin kihlakunnanoikeuskin ovat antaneet – - aika monta määräystä heidän kiinniotamisestaan, sekä entinen maaherra Erik Kruse aikoinaan määräsi kapteeni Anders Skalmin piirittämään osalla komppaniastaan heistä vanhimman, Juntun, talon, pidättämään hänet ja viemään hänet linnaan, ei kukaan sit- tenkään ole uskaltanut sinne mennä. Siihen ai- kaan näistä kaksi vanhinta karkasi Käkisalmen lääniin, missä Antti Honkanen vieläkin oleske- lee, mutta vanhin, Juntu, on tullut takaisin sa- manlaisena kuin oli lähtiessään ja asunut enti- sellä tilallaan, kunnes minä allekirjoittanut kih- lakunnantuomari tuln virkamatkallani viime elokuussa sille seudulle, annoin pidättää hänet ja viedä hänet Viipurin linnaan, mistä hänet nyt tuotiin oikeuden eteen, ja nimismies Martti Arvidinpoika syytti häntä tästä ylimielisyydes- tä.

Siis kysyttiin tältä Jöns Juntulta, koska hän on viimeksi maksanut kruunulle veroja tilas- taan, joka on jonkin aikaa sitten merkitty ra- kuunarullaan. Tähän hän vastasi, että hän oli maksanut 9 pannia viljaa Petter Snäckille, joka oli vähän yli 20 vuotta sitten voutina. – -Hans Sals, joka oli sitten 4 vuotta voutina, otti hänel-

tä lehmän. Antti Paulinpoika, joka oli sitten 3 vuotta voudin virassa, sai häneltä 3 kuparitalaria. Mutta seuraaville kolmelle voudille hän ei ollut maksanut killinkiäkään. Krister Eerikinpoika, joka oli sitten kaksi vuotta voutina, sai häneltä kaksi suurta koiraa, joiden hän väitti olevan veroaan, ja tälle nykyiselle voudille hän ei ole koko tämän neljä vuotta kestäneenä virkakautena maksanut puoliäyristäkään.

Vielä mainittu nimismies ja voudinpalvelijat Heikki Palvainen ja Pertti Hannunpoika todistivat, että kun he kerran tulivat sinne isäntänsä vouti Antti Juhonpojan mukana ja alkoivat polttaa kruununmerkkiä hänen lehtiinsä, neljä hänen miestänsä tuli heidän ympärilleen pyssyt ja keihäät käsissään ja uhkasi heidän henkeään. Tämän vuoksi heidän oli pakko jättää karja, paeta talosta ja he pääsivät sieltä isäntänsä kanssa karkuun henkensä kaupalla.

Vielä vouti Krister Kristerinpoika todisti, että kun hän oli joitakin vuosia sitten isäpuolensa puolesta - - ollut syytetyn luona vaatimassa kruunun rästejä ja tuli tupaan, hän sattui ottamaan yhden pyssyistä, jotka riippuivat ruutipulloineen seinällä. Juntun poika tempaisi pysyn hänen kädestään ja sanoi: Jos kosket pysyyn, saat selkääsi. Silloin isä-Juntu oli lyönyt

suurella veitsellä profossi Sven Suikaria, joka oli hänen mukanaan, niin että tämä suurella vaivalla pääsi syrjään ja niin heidän kaikkien piti paeta talosta - -.

Kysyttiin lautamiehistöltä, onko tämä Juntu ollut niin köyhä, ettei hänellä ole ollut millä maksaa. Vastaus: hänellä on aina ollut yhtä paljon varoja kuin muillakin yhteiseen rahvaaseen kuuluvilla, ja silti on monen köyhemmänkin täytynyt suorittaa esivallalle veronsa tai pyytää alennusta. Mutta tämä ja hänen veljensä ovat toisella tavalla olleet niistä vapaita. Todistettiin myös, että hän on kyllä välistä keskinnyt oluella ja paloviinalla sinne tulleita voudinpalvelijoita, niin kauan kuin nämä eivät puhuneet kruunun rästien maksamisesta, mutta heti kun nämä koskettivat asiaa sanallakaan, silloin olivat keihäät ja aseet valmiina niin, että itse kukin sai kiittää onneaan, jos pääsi iskuja saamatta talosta. Todistettiin - - Juntun sellaisissa tapauksissa käyttäneen näitä sanoja: Minä en ole maksanut enkä maksa, paimu tiehesi, kruunu elää ilman mimuakin. Jos sinulla on muuta asiaa, saat sen toimittaa, mutta jos puhut sanankin kruunun rästeistä, varo selkääsi.²⁴

²⁴ Mäntylä, mt., ss. 194-196.